СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Димитър Великов Токушев

за дисертационния труд на **Борислав Бориславов Цеков**

„Антиеврейските ограничения от Античността до XX в.: конституционноправни и правно-исторически аспекти”,

представен за присъждане на образователната и научната степен „Доктор” в научна област 3.Социални, стопански и правни науки; шифър 3.6 Право, Конституционно право на Република България, секция Публично-правни науки в Института за държавата и правото при Българска академия на науките, гр. София.

УВАЖАЕМИ КОЛЕГИ, ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

1. Данни за докторанта

Кандидатът за присъждане на образователната и научна степен „доктор” Борислав Бориславов Цеков е роден на19.01.1972 г. в гр. София. През 1994 г. завършва Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски”, специалност „Право” с успех от държавните изпити много добър 5,00.

2. Данни за докторантурата

Г-н Борислав Цеков е зачислен като докторант на самостоятелна подготовка в секция Публичноправни науки на Института за държавата и правото при Българската академия на науките със заповед № РД-09-97 от 29.10.2015 г. на директора на Института за държавата и правото. За научен консултант на докторанта е определена проф. д-р Емилия Друмева. На 12 април 2016 г. след изпълнение на индивидуалния учебен план и успешна вътрешна защита е констатирано, че представеният ръкопис има качества за успешна публична защита. Процедурата по защита е открита със заповед

на Директора на ИДП при БАН, с която г-н Борислав Цеков е отписан от докторантурата с право на защита. Определени са състав на научното жури и дата на публична защита – 5 юли 2016 г.

3. Данни за дисертационния труд и автореферата

Докторатът е посветен на важен, но слабо проучен проблем, което само по себе си представлява принос в конституционноправното и историкоправното познание. Съдържанието показва, че авторът е овладял напълно темата.

Дисертационният труд се състои от: съдържание (стр. 2-4), увод (стр. 5-12), три глави с по 9 параграфа (стр. 13-242), заключение (стр. 242-250) и използвани източници (стр. 250-270).

В *уводната част* авторът обосновава необходимостта и актуалността от представеното изследване, очертава предмета на изследване – целта и основните задачи, които си е поставил докторантът. Уводът показва, че докторантът може сам да формулира научен проблем и да се справи с неговото решаване. При научното проучване г-н Борислав Цеков използва основно историческия и сравнителноправния метод, като при необходимост са ползвани допълнително правно-догматичния, нормативния, системния и функционален метод.

Първата глава е озаглавена „Антиеврейски ограничения от Античността до края на XIX в.”- стр. 13-62. В нея г-н Б. Цеков на основата на предложената от Уйлям Брустейн класификация на антисеметизма – религиозен, икономически, етнически и политически, и на въведената от К. Цвейгерт и Х. Кьотц типология на правните системи докторантът прави обхватен исторически преглед през вековете на въвежданите антиеврейските ограничения от древността до края на XIX век. Пред читателя се разкрива панорама от различни по форма и съдържание ограничения на евреите в различни страни, области или отделни градове не

само в Европа, но и извън нея – Арабския халифат, Египет, Мароко, Йемен и др. Според мен в тази глава приносни моменти се съдържат в § 7, където се разглеждат правните аспекти на еманципацията на евреите през XIX в. и в § 9, посветен на Конституционализацията на антиеврейските ограничения в такива политически актове като Магна харта от 1215 г., норвежката конституция от 1814 г. и някои щатски конституции.

Съдържанието на тази глава показва добро познание на фактите и събитията в разглеждания продължителен период, свързани с темата. Г-н Борислав Цеков представя едно изложение, в което се подкрепя с множество примери многовековната практика за съществуването на антисемитски предразсъдъци поради липса на толерантност спрямо евреите и за налагането на религиозни и юридически ограничения на еврейското население.

Втората глава е посветена на „Антиеврейското законодателство през XX век" – стр. 63-161. В нея се обосновава нюрнбергското расово законодателство като „модел за обезправяване и преследване на конкретна етно-религиозна група по расов признак". Този модел се свързва с нацификацията на немската правна система, като следствие от въвеждането на извънредно положение в страната по силата на германската конституция.

В краткия § 1 се посочва, че въвеждането на ограничителни процентни квоти в унгарските университети от 1920 г. се определя от някои изследователи като начало („първи пример") на антиеврейско законодателство в Европа през миналия век. Това не е съвсем точно и дисертационния труд го показва. В § 2 г-н Б. Цеков разкрива непознати или малко известни факти от колониалната политика на кайзерова Германия в Югозападна Африка от началото на XX в. Именно тогава се утвърждава теорията за „жизненото пространство", използването на безплатния труд на отделни етнически общности, откриването на концентрационни лагери,

медицински опит с човешки същества и др. В тази колониална практика следва да се търси генезиса на антисемитското законодателство и Холокоста по време на Третия райх.

Г-н Б. Цеков прави успешен опит да характеризира нацистката правна система и насоките на развитие на немското законодателството в областта на наказателното, наказателно-процесуалното и наказателно-изпълнителното право след 1933 г. Този опит е похвален и може да бъде споделен като положителен. Анализират се основни актове на изпълнителната власт, с които се осъществява процеса на нацификация на немската правна система – стр. 79-93. Разглежда се въвеждането на мерки на дискриминация и сегрегация на еврейското население чрез „априлското законодателство" от 1933 г. и нюрнбергското законодателство. Позволявам си да изразя мнение, че изложението, посветено на приложението на антиеврейското законодателство в окупираните от Райха държави и територии в Европа (стр.109-121) не допринася съществено за обосноваването на докторската теза, а в известна степен създава дисбаланс в текста.

Като историкоправник оценявам положително § 6, в който се анализират конституционно-правните аспекти на антисемитското законодателство на Царство България в светлината на Търновската конституция (ТК). Прав е докторантът като стига до извода, че като се тълкува превратно чл. 47 от ТК „елементи на извънредното положение постепенно се утвърждават като нормален правен ред".

Приносни моменти се съдържат и в § 9, в който авторът разглежда правнофилософските измерения на нюрнбергското законодателство, анализирайки възгледите на чуждестранни и български теоретици и на тая основа той предлага своето разбиране без претенции за изчерпателност.

В *трета глава* „Антиеврейското законодателство и (зло)употребата с института на „извънредно положение" – съвременни - аспекти" – стр. 162-

242, г-н Борислав Цеков показва задълбочени знания в конституционно-правната наука и способност за аналитично мислене. Според мен в тази глава се проявяват качествата на докторанта като изследовател след като е търсил и намерил връзка на института на „извънредно положение" с две явления – хитлеристкото антисемитско законодателство като минало и актуалното състояние на демократични страни в света от втората половина на XX в. до днес, които се управляват в условия на криза (напр. САЩ, след 2001 г., Италия – 2011 г., Франция -2015 г. и др.). Разгледани са различни теории за естеството на извънредното положение: като отмяна на „нормалния" правен ред; като аномия; като „конституционна диктатура". Авторът не само показва задълбочено познаване на основните съчинения на световни учени, работили по разглеждания сложен проблем, но дава и своя интерпретация и прави обобщения.

Приносни моменти според мен се съдържат и в § 4, където г-н Б. Цеков обобщава стандартите за обявяване на извънредно положение, извлечени от съдържанието на Международния пакт за граждански и политически права и Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи.

В § 5 се прави преглед на уредбата на института на „извънредното положение" според българските конституции, като акцентът е върху уредбата според Конституцията от 1991 г. Дисертантът посочва коректно теоретичните приноси на изтъкнатите български конституционалисти при изясняването на разглеждания институт на извънредно положение в нашия основен закон.

В следващия параграф г-н Б. Цеков критично разглежда пестеливата конституционна уредба на обявяването на „военно" или „извънредно положение", доколкото тя е предвидила редица въпроси, свързани с тях да се регулира на законово ниво (ЗОВС). Направено е и разграничение между „военно/извънредно положение" и „бедствено положение".

В края на тази глава докторантът формулира осем предложения de lege ferenda за допълнителни гаранции срещу евентуалната злоупотреба с режима на извънредното положение като дава убедителна научна аргументация, а това допълнително ми дава основание да оценя положително неговите научно-изследователски възможности..

В *заключението* г-н Борислав Цеков обобщава резултатите от направеното научно проучване и формулира основни изводи и предложения, които споделям напълно.

Авторът е използвал богат научен апарат, включващ 178 монографии, учебници, студии и статии, от които 45 - на кирилица и 133 - на латиница. Многобройните и разнообразни по съдържание източници показват научната добросъвестност и коректност на автора, както и доброто познаване на чужди езици, което е важно условие за пълноценни академични занимания.

Дисертационният труд е написан на добър книжовен език и се чете леко и с интерес.

Авторефератът отразява коректно основните научни и научно-приложни приноси на докторанта г-н Борислав Цеков.

4. Научни приноси

Дисертационният труд е първото в българската конституционна и историкоправна литература съчинение, посветено на конституционноправните и правно исторически аспекти на антиеврейските ограничения от древността до края на XX век. Представеното научно изследване е обосновано и се характеризира с логическа систематичност, пълнота и аргументация на лансираните от автора тези. Теоретичното изследване има приносен характер и е направено при използването на значителен брой научни проучвания – повече чуждоезични. Представен е задълбочен анализ на изследваните проблеми, при отлично познаване на

историческите факти. Авторът показва критично мислене и проявява творчески способности. В изложението посочих положителните, приносни моменти. Критичните бележки или несъгласие с вижданията изразени от автора, не променят крайния извод, който се налага при цялостна преценка на дисертационния труд.

5. Публикации и участие в научни форуми

Г-н Борислав Цеков е представил четири публикации (две от които са под печат), свързани с темата на дисертационния труд. Голямата по обем – 60 страници студия в сборника „Антиеврейското законодателство в Европа и България", е индикатор за научните интереси на автора. Това проличава и в доклада „Антиеврейското законодателство - сравнителни и правнофилософски аспекти", с който авторът участва в международната научна конференция на тема „Холокостът и българският случай в научните изследвания". Връзка с изследваната в дисертация проблематика имат и приетите за печат негови статии в авторитетните научни списания „Правна мисъл" и „Общество и право". Те дават публичност на разработваната от г-н Борислав Цеков докторска теза и показват научноизследователската активност на автора.

6. Заключение

В заключение считам, че трудът на г-н Борислав Цеков е цялостно самостоятелно завършено проучване, което разглежда конституционноправни и правноисторически аспекти на антиеврейските ограничения от Античността до XX век. Без съмнение представения за защита докторат е резултат от сериозен и упорит труд и показва задълбочените знания на автора в проучваната от него материя. Представената дисертация съдържа анализ, обобщения и решения на

научни и научно приложими проблеми, които са принос в българската конституционно-юридическа книжнина.

Проличава способността на автора да формулира самостоятелно научен проблем и да извърши сериозно научно проучване, което довежда до положителни резултати – посочените научни приноси.

Според мен представеният ръкопис притежава качества на дисертационен труд, който отговаря напълно на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав на Република България и на чл. 27, ал. 1 от Правилника за неговото приложение.

За това уважаеми членове на научното жури си позволявам да предложа да присъдим на г-н Борислав Бориславов Цеков образователната и научната степен „доктор” по научната специалност Конституционно право на Република България.

2. 06. 2016 г. Написал становището:

гр. София /Проф. д-р Димитър Токушев/